

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ІМ. І. КРИП'ЯКЕВИЧА
ІНСТИТУТ НАРОДОЗНАВСТВА

ФІНОГЕНОВ ОЛЕГ МИХАЙЛОВИЧ

УДК 94(477.75)

**ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО ЛІГИ НАЦІЙ:
ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ТА НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ**

07.00.01 – історія України

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Львів – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у відділі новітньої історії Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор
Красівський Орест Якубович,
Львівський регіональний інститут
Державного управління
Національної академії державного
управління при Президентові
України, завідувач кафедри
європейської інтеграції і права.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Райківський Ігор Ярославович,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
МОН України, завідувач кафедри історії
України;

кандидат історичних наук, доцент
Павлишин Олег Йосипович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка МОН України,
доцент кафедри новітньої історії України
імені Михайла Грушевського.

Захист відбудеться 17 листопада 2020 р. о 15:00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.222.01 Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України та Інституту народознавства НАН України за адресою: 79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4.

Із дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України за адресою: 79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4.

Автореферат розіслано 12 жовтня 2020 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат історичних наук

В. М. Конопка

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У 1920–1930-х рр. українське питання залишалося невирішеним. Жодна європейська держава у цей період не обстоювала право українського народу на створення незалежної, соборної держави. У складних геополітичних умовах представники українських політичних сил, передусім національно-державницького спрямування, намагалися використати формат діяльності тогочасних міжнародних організацій, зокрема Союзу товариств Ліги Націй (СТЛН) для актуалізації ідеї відновлення української державності. Сповідуючи ідеали незалежності і соборності України, створене 1922 р. Західно-Українське товариство Ліги Націй (ЗУТЛН) намагалось вирішити окреслену проблему. Незважаючи на значний науковий інтерес, проблема діяльності українських міжнародних організацій упродовж міжвоєнного періоду ХХ ст. залишається малодослідженою, а сучасні євроінтеграційні декларації Української держави посилюють актуальність дисертаційної праці.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт відділу новітньої історії Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України та НДР «Міжнаціональні відносини в Україні у ХХ – на початку ХХІ століть. Західні землі» (номер державної реєстрації 0118U003905).

Мета дослідження – аналіз діяльності Західно-Українського товариства Ліги Націй у контексті міжнародних суспільно-політичних процесів 1920-х років. Відповідно до неї визначено **завдання** дослідити:

- стан наукової розробки теми та джерельну базу;
- програмні засади діяльності ЗУТЛН;
- статус ЗУТЛН у СТЛН, вплив міжнародних чинників на еволюцію напрямів його діяльності;
- взаємини ЗУТЛН з екзильним урядом Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР), українськими партіями, організаціями, установами;
- ставлення ЗУТЛН до політики владних інституцій Польської держави щодо українського питання;
- особливості співпраці з наддніпрянським Українським товариством Ліги Націй (УТЛН).

Об'єктом дослідження є українське питання на міжнародній арені в 1920-х рр., діяльність СТЛН.

Предмет дослідження – діяльність ЗУТЛН, його бачення розв'язання українського питання в контексті міжнародних відносин після завершення Першої світової війни та Української революції 1917 – 1921 років.

Хронологічні рамки визначені періодом діяльності ЗУТЛН у 1920-х рр.

Територіальні межі дослідження включають міжвоєнні держави Європи ХХ ст.

Для розв'язання дослідницьких завдань застосовано загальнонаукові **методи**: аналітичний, синтетичний, логічний, індуктивний, систематизації (класифікації), а також спеціально-історичні: ретроспекції, порівняльно-історичний, синхронічний, проблемно-хронологічний.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена сукупністю поставлених завдань та засобами їх розв'язання. У дисертаційній роботі

Уперше в українській історичній науці:

– показано відстоювання у 1920-х роках ЗУТЛН українського питання у контексті діяльності у СТЛН;

– висвітлено організаційні та ідеологічні засади ЗУТЛН;

– досліджено вплив міжнародних чинників на еволюцію напрямів діяльності товариства;

Уточнено:

– роль українських політичних партій, громадських організацій в актуалізації українського питання на міжнародному рівні;

– висвітлення проблеми еволюції ставлення національно-державницьких сил Західної України до політичного курсу Польської держави в першій половині 1920-х рр.;

Новий рівень розвитку отримали:

– питання українсько-польських взаємин у політичній та соціокультурній сферах 1920-х рр.;

– проблема консолідації національно-державницьких сил Західної України у міжвоєнний період ХХ ст.;

– біографічні дані лідерів товариства.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання конкретно-фактичного матеріалу та висновків праці в подальших наукових розробках з історії суспільно-політичних процесів у Європі в міжвоєнний період ХХ ст., політологічних, регіональних та інших дослідженнях при написанні узагальнюючих праць з історії України, Польщі, міжнародних відносин. Матеріали дисертації можуть бути використані при підготовці нормативних курсів з новітньої історії країн Європи, теорії та історії політичних партій, порівняльної політології, а також у практичній діяльності громадських організацій на сучасному етапі.

Апробація результатів дослідження. Дисертація обговорювалася на засіданнях відділу новітньої історії Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, окремі положення – на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях: Всеукраїнська науково-практична конференція «Україна у світовому історичному просторі» (Маріуполь, 2017 р.); Всеукраїнська наукова конференція «Освіта національних меншин в Україні: історичні традиції, правові засади, сучасні виклики (ХХ – початок ХХІ століть)» (Львів, 2018); Всеукраїнська наукова конференція «Національна ідея, державність, соборність: до 150-річчя «Просвіти»» (Львів,

2018); Всеукраїнська наукова конференція «Проблеми дослідження українського визвольного руху ХХ століття» (Львів, 2019).

Основні **результати дослідження** викладені у 7 наукових публікаціях, із них 5 – у фахових виданнях ДАК МОН України та збірниках статей, які включені до міжнародних наукометричних баз даних.

Структура дисертації побудована за проблемно-хронологічним принципом. Робота складається з переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (480 найменувань). Загальний обсяг дисертації становить 221 сторінка, із них – 179 основний текст.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** розкрито актуальність дисертації, подано зв'язок з науковими планами, сформульовано мету та завдання дослідження, визначено його об'єкт та предмет, обґрунтовано хронологічні та територіальні рамки, розкрито наукову новизну та практичне значення роботи, засвідчено апробацію її наукових результатів дослідження.

Розділ 1. «Історіографія, джерела та методи дослідження» присвячено аналізу стану розробки окресленої наукової проблеми, джерельної бази дослідження, а також висвітленню методологічних основ реалізації його мети.

У підрозділі 1.1. *«Історіографія проблеми»* здійснено аналіз стану дослідження вузлових аспектів теми даної дисертаційної роботи.

Діяльність ЗУТЛН на міжнародній арені у першій половині 1920-х рр. висвітлена в українській та зарубіжній історіографії доволі скромно. Незважаючи на вагомий внесок організації у сферу актуалізації українського питання після завершення польсько-української війни 1918 – 1919 рр. та загалом національно-визвольних змагань українського народу, історики, юристи політологи здебільшого оминають увагою коло питань, пов'язаних із діяльністю представників ЗУТЛН у СТЛН, обмежувались загальновідомими фактами.

Наукові студії, які безпосередньо / опосередковано стосуються теми дисертаційного дослідження умовно розділяємо на чотири тематичні групи:

1. Узагальнюючі роботи, які стосуються політичної історії України ХХ ст.;
2. Дослідження, присвячені зовнішньополітичним аспектам революційних подій 1917 – 1918 рр., дипломатичній діяльності еміграційного уряду ЗУНР, міжнародним відносинам після завершення Першої світової війни;
3. Історико-політологічні праці, які висвітлюють передумови утворення ЗУТЛН та відображають усю складність проголошення ЗУНР, польсько-української війни 1918 – 1919 рр., суспільно-політичні процеси на західноукраїнських землях у першій половині ХХ ст. у контексті діяльності

ЗУТЛН); 4. Розвідки, дослідження, які безпосередньо присвячені діяльності ЗУТЛН.

Наукові праці *першої групи* становлять найменший інтерес зважаючи на вузькі хронологічні та тематичні рамки дисертаційної роботи. Все ж, комплексні міждисциплінарні праці дозволяють «зорієнтуватися» у складних суспільно-політичних процесах, які передували утворенню ЗУТЛН та загалом притаманні міжвоєнному періоду ХХ ст. (дослідження Д. Дорошенка, О. Субтельного, І. Кедрина, Я. Грицака, С. Кульчицького, О. Красівського, К. Кондратюка, М. Кугутяка, В. Литвина, О. Ресента, В. Солдатенка, Г. Батовського, та ін. істориків.

Наукові студії *другої групи* доволі різноманітні – ті із них, що були опубліковані упродовж міжвоєнного періоду ХХ ст., здебільшого відзначалися високим рівнем фактологічного наповнення, проте у них домінували власні оціночні судження, а не зважений підхід до описуваних подій. Перші дослідження, які опосередковано присвячувалися зовнішньополітичній діяльності еміграційного уряду ЗУНР, особливостям створення ЗУТЛН з'явилися у середині 1920-х. Зокрема, передумови утворення ЗУТЛН доволі репрезентативно відображено у розвідках провідних діячів Української Народної Республіки (УНР) і ЗО УНР. Чинovníки, дипломати, відомі українські громадсько-політичні діячі усвідомлювали, що вирішення проблеми територіального статусу Східної Галичини та загалом позитивне розв'язання українського питання залежить від міжнародної спільноти, передусім провідних держав європейського континенту.

Одними з перших, хто відобразив складність міжнародних переговорів, які стосувалися статусу західноукраїнських земель під час проведення Паризької мирної конференції були її безпосередні учасники М. Лозинський і В. Панейко. У дослідженнях К. Левицького, О. Назарука, І. Борщака відтворено хронологію подій, пов'язаних із діяльністю еміграційного уряду ЗУНР, який власне й ініціював утворення ЗУТЛН. Ухвали Паризької мирної конференції, передумови утворення ЗУТЛН стали предметом аналізу М. Дольницького, М. Стахіва, С. Ріпецького, А. Трембіцького та ін. відомих громадсько-політичних діячів та науковців.

Радянська історіографія, розглядаючи процес державного будівництва на західноукраїнських землях, наголошувала на «антинародній діяльності» еміграційного уряду ЗУНР, дипломатичних місій УНР і ЗО УНР та, звісно, критикувала діяльність ЗУТЛН. У працях істориків другої половини 1960 – 1980-х рр. (Р. Симоненко, Є. Галушко, М. Панчук, Ю. Сливка, С. Макарчук, І. Васюта та ін.) з позиції марксистсько-ленінської ідеології, обґрунтовано безальтернативність соціалістичного способу будівництва, розкритиковано державотворчу діяльність провідних українських партій міжвоєнного періоду ХХ ст.

У 1990 – 2000-х рр. вивчення проблеми дипломатичної діяльності УНР, ЗУНР значно поживалося. Діяльність дипломатичних місій УНР і ЗО УНР на мирній конференції у Парижі, неоднозначність рішень якої заклали основу для утворення ЗУТЛН, проаналізовані у наукових студіях М. Гетьманчука, В. Комара, О. Красівського, Н. Литвин, І. Патера, О. Павлишина, О. Павлюка, І. Райківського О. Реєнта, В. Солдатенка та ін. істориків.

Перші дослідження, як умовно віднесено до *третьої групи*, з'явилися ще у міжвоєнному періоді ХХ ст. (як приклад – праці М. Стахіва та О. Назарука), однак ґрунтовні монографії «побачили світ» уже після відновлення незалежності України у 1991 році. Ідейно-політичні засади українських партій напередодні Першої світової війни досліджено у працях М. Кармазіної, І. Калмакана і О. Бриндака, О. Шишки та ін. істориків. Зміни в українському суспільно-політичному русі напередодні Першої світової війни отримали оцінку в публікаціях В. Головченка та Ю. Левенця. Зовнішньополітична орієнтація західноукраїнських політиків у згаданий період знайшла відображення у наукових працях О. Добржанського, В. Ковальчука, А. Круглашова. Передумови утворення ЗУТЛН відтворено у наукових працях М. Литвина, який проаналізував наслідки польсько-української війни 1918 – 1919 рр. для галицького соціуму. Епізодично коло проблем, дотичних до теми дисертаційної роботи, розглянуто у дослідженнях А. Айненкеля, О. Вівчаренка, Л. Зашкільняка, О. Красівського, М. Кучерепи, С. Макарчука, І. Соляра Б. Тищика та ін. учених-істориків.

Праці польських дослідників Ч. Бжози, Т. Грайжуля, З. Запоровського, М. Клімецького, Е. Коко, М. Круцинського, В. Менджецького, С. Стемпня, Р. Томчика, М. Шуміла, та ін. допомагають реконструювати маловідомі сторінки політичного життя міжвоєнної Західної України. Спроба вирішення українського питання в Австро-Угорській імперії фрагментарно охарактеризовано у працях російських науковців – Т. Ісламова та А. Айрапетова. Російські геополітичні інтереси у Східній Галичині епізодично відображено у дослідженнях М. Клопової, А. Бахтуріної та ін. істориків.

Безпосередньо теми дисертаційної роботи стосуються наукові праці *четвертої групи*. Як радянська історіографія, так і дослідники поза межами СРСР недостатню увагу приділяли вивченню політики Радянського Союзу і Польщі щодо розв'язання українського питання у Лізі Націй. Тільки у праці першого міністра закордонних справ УНР О. Шульгина «Без території. Ідеологія та чин Уряду УНР на чужині» (Київ, 1998) на основі маловідомих для вітчизняних істориків матеріалів показані зусилля уряду УНР в екзилі, спрямовані на справедливе вирішення українського питання Лігою Націй в 1920 – 1934 рр.

Лізі Націй присвячені також праці О. Афанасьєва «Краткий очерк истории Лиги Наций» (Москва, 1945) та А. Кольського «Лига Наций. (Ее организация и деятельность)» (Москва, 1934). З-поміж сучасних наукових

робіт, насамперед виокремимо студії В. Кушніра, серед яких у руслі досліджуваних проблем заслуговують на увагу статті «Західноукраїнське товариство Ліги Націй (1922 – 1928)» (Львів, 1998), «Західноукраїнське товариство Ліги Націй та Міжнародна Унія товариств Ліги Націй (1922 – 1928)» (Львів, 1999), «Ліга Націй та міжнародні гарантії прав національних меншин» (Київ, 1998), «Українське питання на форумі Ліги Націй (1920 – 1922 рр.)» (Львів, 1997).

Історії створення та діяльності Ліги Націй присвячена брошура Ю. Рубахи «Ліга Націй як міжнародний інструмент підтримання миру і безпеки в світі» (Львів, 2008). А. Мельник у розвідці «Статут «Західноукраїнського товариства Ліги Націй» Ю. Романчука, Р. Перфецького як відображення дипломатичної активності емігрантського уряду ЗУНР щодо захисту права українців Галичини на вільне національно-державне самовизначення» (Київ, 2014) проаналізував особливості програмних завдань товариства на етапі його становлення. Праця З. Цезажа «Polska a Liga Narodow. Kwestie terytorialne w latach 1920 – 1925 (Studium prawno-polityczne)» (Вроцлав, 1993) показує бачення тогочасних подій польською історіографією.

У підрозділі 1.2. «Джерельна база» подано характеристику джерел, які використані у дисертаційній роботі.

Адаптуючи класифікацію джерел до досліджуваної проблеми, опрацьований масив документів і матеріалів поділяємо на п'ять груп: 1. Нормативно-правові акти Ліги Націй, СТЛН, законодавчі акти, міждержавні договори, матеріали міжнародних конференцій, документи міжнародних організацій, ухвали місцевих та центральних інституцій влади Другої Речі Посполитої, які створювали правове поле для діяльності ЗУТЛН; 2. Документи ЗУТЛН (статути, звернення, листи, протести, протоколи нарад, науково-популярні праці лідерів товариства тощо); 3. Діловодна документація українських політичних партій Галичини, насамперед Українська Народна Трудова Партія (УНТП), нормативно-правові акти еміграційного уряду ЗУНР, закордонної групи УНТП; 4. Періодична преса; 5. Спогади, мемуари, щоденники.

Документи *першої групи* відображають процес становлення Ліги Націй, заснування СТЛН, еволюції програмних завдань товариства та ін. Більшість із джерел зберігаються у фондах Центрального державного історичного архіву України у м. Львові (ЦДАЛ України), зокрема ф. 344 (Українське національно-демократичне об'єднання), ф. 355 (Західноукраїнське товариство Ліги Націй), ф. 359 (Назарук Осип), ф. 368 (Томашівський Степан), ф. 392 (Українська парламентська репрезентація в польському сеймі), ф. 581 (Колекція документів про діяльність урядів та армій УНР та ЗУНР).

Серед документів першої групи також використано законодавчі, нормативно-правові акти, які формували правове поле діяльності

політичних партій і громадських організацій Другої Речі Посполитої. Важливе джерело дослідження – стенографічні протоколи засідань сейму і сенату Польщі. Аналіз стенограм дає змогу з'ясувати не тільки програмні принципи представників політичних партій у вищому законодавчому органі Польщі щодо діяльності ЗУТЛН у СТЛН, а й ставлення до підписаних Польщею міжнародних договорів при їх ратифікації польським парламентом. На окрему увагу заслуговують стенографічні звіти закордонної комісії сейму. Цінну інформацію для досліджуваної теми містять звіти (квартальні, місячні, тижневі) воєводських управлінь, повітових староств про політичну ситуацію, діяльність політичних партій,

Позицію польського уряду щодо розв'язання українського питання, директиви, інструкції інституціям державного управління представлено у протоколах засідань Ради Міністрів Другої Речі Посполитої. Документи Міністерства закордонних справ Польщі, її посольств у Москві, Парижі, Лондоні і Вашингтоні, які зібрані в Архіві актів нових (AAN), здебільшого містять доповіді (т. зв. «реферати») про національні меншини в Польщі, значна частина яких присвячена українцям. Ці матеріали дають змогу відтворити польське бачення проблем політичного, соціально-економічного та культурно-освітнього життя українців, висвітлити діяльність українських політичних партій.

Документи *другої групи* становлять особливий інтерес при дослідженні діяльності ЗУТЛН. У ф. 355 ЦДІАЛ України знаходимо протоколи засідань президії та Головної ради товариства, стенографічні звіти, різноманітне листування з аналогічними закордонними організаціями, політичними партіями Галичини, еміграційним урядом ЗУНР. У фондах широко представлені проекти резолюцій ЗУТЛН, звіти зі зборів комісій та загальних зборів Міжнародної Унії товариств Ліги Націй. Документи фонду, разом з іншими джерелами, дозволяють відтворити цілісну картину діяльності організації, визначити її політичну спрямованість, труднощі, з якими воно зустрічалося.

Чимало документів ф. 355 присвячено наддніпрянському товариству (УТЛН), відносинам між УТЛН і ЗУТЛН. У дисертації широко використано інформацію з грифом «для службового користування», зокрема фінансові звіти товариства за період з 1 січня 1922 р. по 31 грудня 1925 р., проекти ухвал (гриф «таємно»), звернень до міжнародних організацій, листування із лідерами європейських держав. Зокрема заслуговують на вагу такі документи, як: Проект доповнення статуту Міжнародної Унії Товариств Ліги Націй і лист до головного секретаря про обговорення проекту на загальних зборах Унії (1921 р.); Протоколи дискусійних зборів товариства про відношення до Польщі і Росії і списки присутніх (1922 – 1923 рр.); Проект резолюції на засіданні Головної Ради Міжнародної Унії Товариств Ліги Націй в Будапешті (1922 р.); Проект резолюції на VII Загальну Конференцію Міжнародної Унії Товариств Ліги Націй у Відні про самовизначення Східної

Галичини (1922 р.); Рішення Головної Ради про вихід Товариства з Унії Товариств Ліги Націй та про дальнішу програму його діяльності (1924 р.); Проект резолюції Комісії Унії Товариств Ліги Націй в справі охорони національних меншостей (1922 р.); Підсумки засідання Головної Ради Міжнародної Унії Товариств Ліги Націй в Будапешті 20-22 жовтня 1922 р.; Повідомлення про проведення організаційних зборів про вибори керуючих органів та затвердження статутів і платформи Товариства (1924 – 1925 рр.); Повідомлення про конференцію Головної Ради Міжнародної Унії Товариств Ліги Націй в Будапешті 20-22 жовтня 1922 року по підготовці Загальної Конференції Унії, назначеної на 1923 рік, та резолюції Конференції та ін.

Документи ф. 355 ЦДІАЛ України доповнюють документи ф. 359 (Назарук Осип) та ф. 368 (Томашівський Степан). Зокрема, у фонді Степана Томашівського знаходимо цікаві документи, які стосуються його листування з відомими громадсько-політичними діячами, лідерами ЗУНР – Є. Петрушевичем, його сином А. Петрушевичем, С. Витвицьким, К. Левицьким, англійськими дипломатами тощо. Окремі відомості про звернення керівників ЗУНР до Ліги Націй знаходимо також серед матеріалів фонду Осипа Назарука.

Серед інших архівних документів варто виділити матеріали ф. 269 ЦДАГО України (Музей визвольної боротьби в Празі), який знайомить сучасників із маловідомими подіями національно-визвольної війни, відображає ставлення чільних діячів ЗО УНР до рішень Паризької мирної конференції та ф. 271 ДАЛО (Дирекція поліції у Львові), де зберігаються окремі звіти про чільних діячів ЗУТЛН. Інформація подекуди дублюється із ф. 581 ЦДІАЛ України (Колекція документів урядів УНР і ЗУНР), а також документами ф. 4465 ЦДАВО України (Колекція матеріалів УНР і ЗУНР). У збірнику документів «Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923» (Т.1-3) опубліковано чимало нормативно-правових актів, які стосуються діяльності провідних діячів ЗУТЛН, членів екзильного уряду ЗУНР.

Різноманітні за своїм змістом документи *третьої групи* (діловодна документація українських політичних партій Галичини, насамперед УНТП, нормативно-правові акти еміграційного уряду ЗУНР, закордонної групи УНТП). У ф. 344 ЦДІАЛ України зберігаються протоколи засідань НК і ЦК УНТП – УНДО, тексти ухвал, обіжники ЦК, нотатки із засідань Президії УНТП – УНДО, документи про виборчу діяльність повітових народних комітетів, конференцій, надзвичайних нарад і зборів керівних органів, протоколи засідання Головного секретаріату. У фонді збереглася Програма, статут, резолюції з'їздів УНТП – УНДО, звернення президії партії, резолюції ЦК про становище українців у Другій Речі Посполитій, Радянській Україні, що дозволяє з'ясувати зовнішньополітичні орієнтири партії, проаналізувати бачення міжнародних відносин у досліджуваний період.

Важливе історичне джерело – періодичні видання (*четверта група*). Зовнішньополітичні пріоритети партій національно-державницького табору Західної України найвиразніше роз'яснювали їх друковані органи: «Діло», «Свобода», «Народна справа», «Батьківщина», «Новий час», «Шлях нації» (УНДО); «Громадський голос» (УРП – УСРП); «Вперед», «Вперід», «Земля і воля», «Наша мета», «Робітнича думка», «Робітниче слово», «Робітничий голос» (УСДП). На сторінках періодичної преси широко обговорювались проблеми повоєнного устрою Європи, «українського питання» в системі міждержавних відносин, діяльність СТЛН, ухвали ЗУТЛН та їх ефективність тощо.

Спогади, складають останню *п'яту групу* джерел. Оскільки ініціатива у створенні ЗУТЛН виходила від членів УНТП, діяльність організації на міжнародній арені найкраще ілюструють мемуари представників саме цієї політичної партії. І. Кедрин на еміграції у спогадах «Життя-події-люди» (Нью-Йорк, 1976) одним із перших ґрунтовно проаналізував діяльність УНТП – УНДО, виокремив здобутки та схарактеризував тактичні прорахунки партії у зовнішньополітичній сфері. Л. Цегельський у спогадах «Від легенд до правди» (Львів, 2003) «пролив світло» на перебіг польсько-української війни 1918 – 1919 рр., дипломатичну працю В. Панейка у Парижі (1919 р.). У праці «Мілена Рудницька: статті, листи, документи» (Львів, 1998) зібрано масив документів, спогадів, листів, які відображають її громадсько-політичну працю, зокрема на міжнародній арені. Критика зовнішньополітичної діяльності УНТП, ЗУТЛН присутня у спогадах І. Макуха, М. Стахіва, інших західноукраїнських політиків міжвоєнного періоду ХХ ст.

Підрозділ 1.3 «*Теоретико-методологічні засади дослідження*» присвячений теоретико-методологічним засадам досліджуваної теми та її основним категоріальним поняттям.

Дисертаційна робота ґрунтується на методологічному інструментарії, який покликаний забезпечити максимальну об'єктивність та достовірність одержаних наукових результатів. Дисертація «побудована» за проблемно-хронологічним принципом, на основі сучасної методології (застосовано три головні групи методів наукового пізнання: (а) загальнонаукові, (б) емпірично-теоретичні та (в) спеціально-історичні), з використанням низки принципів пізнання (історизм, послідовність (наступність), науковий плюралізм, об'єктивність, системність та всебічність).

У дисертації широко використано методи аналізу, синтезу, компаративний, діалектичний, структурно-функціональний, історико-генетичний, історико-порівняльний, історико-типологічний, історико-системний, а також метод порівняння. Понятійний апарат дослідження представлений низкою термінів, серед яких на особливу увагу заслуговують такі із них, як «громадська організація», «політична еміграція», «політична партія», «право нації на самовизначення» тощо. Для узагальнення результатів

дослідження застосовано систематизацію джерел, що дозволило зробити певні об'єктивні висновки щодо особливостей діяльності ЗУТЛН упродовж досліджуваного періоду.

У другому розділі **«Передумови утворення Західно-Українського товариства Ліги Націй в контексті міжнародних правових та політичних змін після завершення Першої світової війни»** охарактеризовано особливості становлення товариства.

У підрозділі 2.1. *«Вплив геополітичних змін (1919 – 1922) на утворення та діяльність Ліги Націй»* проаналізовано широкий спектр подій, які відіграли вирішальну роль в уконституюванні провідної міжнародної організації першої половини ХХ ст.

Перша світова війна показала необхідність утворення наднаціонального органу, «переговорного майданчику» для визначення основоположних векторів світової політики. На Паризькій мирній конференції за ініціативи президента США В. Вільсона створено Лігу Націй – міжнародну організацію, найважливіше завдання якої полягало у (а) підтриманні миру, (б) збереженні повоєнного статус-кво, (в) виконання умов Версальського миру. Її Статут передбачав гарантії членам організації у збереженні їх територіальної цілісності, передбачав воєнні санкції, економічну та політичну ізоляцію за умови порушення миру, створення об'єднаних збройних сил та ін. Із цієї організації українці Галичини та Наддніпрянщини пов'язували значні надії щодо розв'язання «українського питання».

Для гарантії стабільної й ефективної роботи Ліги Націй у Парижі (Франція) утворено СТЛН (1919 р.). Фундамент новоствореної міжнародної організації заклали товариства, які у роки Першої світової виступали з ініціативою її припинення (Ліга для злуки націй (Великобританія, 1915 р.), Ліга для скріплення миру (США, 1916 р.), Загальне товариство Ліги Націй (Франція, 1918 р.). Першопочатково до складу СТЛН входили виключно держави-переможці у Першій світовій війні і тільки після вступу до товариств нейтральних держав, а згодом – австрійського та німецького (1920 р.), докооптована СТЛН стала повноправною міжнародною організацією. Згоом у Відні (Австрія) наддніпрянцями-емігрантами, прихильниками уряду УНР в екзилі утворено УТЛН (1921 р.).

Підрозділ 2.2. *«Утворення Західно-Українського товариства Ліги Націй та його політична програма»* присвячено дослідженню особливостей становлення товариства, аналізу мети й принципів діяльності.

Несправедливе, з точки зору української дипломатії, рішення Паризької мирної конференції щодо українських земель, створило політичне підґрунтя для утворення ЗУТЛН. Покладаючи значні надії на міжнародну спільноту, закордонна група УНТП загалом та Є. Петрушевич – зокрема, ініціювали утворення товариства, політична програма якого б відображала вимоги національно-державницьких сил Західної України. Репрезентантом

українського політикуму на міжнародній арені на початку 1920-х рр. мало виступити уже створене УТЛН або ж ЗУТЛН (як варіант – Союз товариств Ліги Націй українських земель). Суперечності, які існували між наддніпрянцями та галичанами у питанні статусу українських земель, не дозволили виробити спільну, консолідуючу платформу Союзу товариств Ліги Націй українських земель, що змушувало галичан розпочати процес створення власної організації.

На установчих зборах ЗУТЛН (20-23 січня 1922 р.) схвалено Статут, вибрано Президію (Р. Перфецький – Президент), Головну Раду, викристалізовано політичну платформу, а також ухвалено резолюції та директиви. Окрім розв'язання українського питання (основоположна складова політичної платформи), Статут передбачав, що ЗУТЛН підтримуватиме Лігу Націй у її прагненні (а) усунути повоєнну несправедливість (гарантування рівноправності у міжнародно-правових відносинах), б) забезпечити народам, відповідно до їх права на самовизначення, «вільний розвиток», (в) переформатувати Лігу Націй у т. зв. «вищу судову інстанцію» у питанні вирішення міжнародно-правових суперечностей. Для досягнення політичних цілей ЗУТЛН передбачала використовувати тогочасні загальновізанані принципи / норми міжнародного права.

У третьому розділі **«Вступ Західно-Українського товариства Ліги Націй до Союзу товариств Ліги Націй»** розглянуто зусилля членів ЗУТЛН, спрямовані на вихід на міжнародну арену на початку 1920-х рр.

У підрозділі 3.1. *«Особливості здобуття членства у Союзі товариств Ліги Націй»* охарактеризовано діяльність представників ЗУТЛН в окресленому напрямі.

Статус бездержавної нації суттєво ускладнював виконання одного з найважливіших програмних завдань ЗУТЛН – вступу до складу СТЛН. Для вирішення цього завдання, Президія надсилала листи до Головного секретаріату СТЛН, інших товариств (англійського, французького, італійського, бельгійського, німецького, та ін.), в яких просило внести зміни до Статуту Союзу та створити правові підстави для кооптації нових товариств, які представляли т. зв. «недержавні народи». На черговій (сьомій) загальній конференції СТЛН ухвалено необхідні рішення, які легалізували вступ двох українських організацій (УТЛН, ЗУТЛН) до Союзу та закладали політико-правове підґрунтя повноправного членства.

Питання вступу ЗУТЛН до складу СТЛН розглядав VI конгрес СТЛН, який відбувся 3-7 червня 1922 р. у Празі. На конгрес прибула численна українська делегація (Р. Перфецький – голова), К. Трильовський, І. Семак О. Марітчак, а також відпоручики філії товариства у Празі (М. Лозинський (голова філії), О. Колесса, Л. Давидовський, К. Гладій і Р. Шепарович). Від імені ЗУТЛН доповіді виголосили О. Марітчак «Державно-правне становище східно-галицької справи» та М. Лозинський «Історичні основи нашої

державности». Незважаючи на критику опонентів, здебільшого представників ідентичного польського товариства, ЗУТЛН була прийнята до складу СТЛН. Подія викликала значний суспільний резонанс як в Галичині, так і середовищі української політичної еміграції, оскільки з товариством пов'язували надії у вирішенні проблеми української державності на західноукраїнських землях.

У підрозділі 3.2. «Діяльність Західно-Українського товариства Ліги Націй у 1922 – 1923 рр.» йдеться про основні напрями праці членів товариства, які зводилися, здебільшого, до спроби розв'язання українського питання.

ЗУТЛН вело активну зовнішньополітичну кампанію, основне вістря якої спрямовувалося на розв'язання українського питання. Основні методи боротьби: (а) участь у конференціях СТЛН, які скликалися у період відсутності конгресів (робота з підготовки текстів резолюцій, затвердження порядку денного кожного з конгресів та ін.); (б) зустрічі членів товариства з міжнародними політиками під час проведення конференцій, нарад керівних органів СТЛН; в) підготовка листів, резолюцій з вимогами до країн Антанти по-перше, переглянути міжнародні договори, які визначали статус Східної Галичини у післявоєнний період і, по-друге, засудити національно-культурну Політику Другої Речі Посполитої.

Перший напрям роботи для ЗУТЛН був визначальним та показував її реальний вплив на формування політичних ідеологем СТЛН. Якщо на конгресі у Празі (1922 р.) товариство домоглося не тільки вступу до організацій, але й здобувало важливу морально-психологічну перемогу – українська делегація отримала рівноцінні права з польською, що надзвичайно боляче сприймалося у польських дипломатичних колах, то інші конгреси для ЗУТЛН були не настільки вдалимими. Не менш важливий напрям роботи – участь у роботі конференцій СТЛН (Будапешт, 20-22 жовтня 1922 р., Гаага, 8-11 жовтня 1923 р. та ін.), під час яких оговорювалися поточні питання у діяльності Союзу. Зустрічі з Президією СТЛН, керівниками делегацій національних товариств українці використовували для пропагування програмних завдань ЗУТЛН. Значну увагу члени товариства приділяли підготовці відкритих листів, листівок, перекладанню на іноземні мови відозв ЗУТЛН.

Четвертий розділ «Вплив Рішення Ради послів держав Антанти (1923 р.) на діяльність Віденського конгресу Союзу товариств Ліги Націй» відтворює хронологію подій, які передували та сприяли міжнародній ізоляції ЗУТЛН.

У підрозділі 4.1. «Призупинення членства Західно-Українського товариства Ліги Націй у Союзі товариств Ліги Націй» охарактеризовано чинники, які унеможливили членство ЗУТЛН у СТЛН, проаналізовано підсумкові ухвали Віденського конгресу.

Рішення Ради послів держав Антанти від 14 березня 1923 р. про «передачу» Східної Галичини Польській державі, де-юре, унеможливило членство ЗУТЛН у складі СТЛН (мотивом утворення ЗУТЛН став пункт Статуту СТЛН, згідно з яким в Союзі міг бути представлений кожен край (французькою – «pays») у розумінні «державно-правної одиниці», відповідно – Східна Галичина у 1919 – 1923 рр. (ст. 91 Сен-Жерменського договору) становила окремий предмет міжнародного права і знаходилася під протекторатом держав Антанти). Делегація ЗУТЛН на VII конференції СТЛН у Відні (Австрія, червень 1923 р.) намагалася довести керівним органам Союзу, що членами міжнародного товариства можуть бути як організації, які представляють держави (французькою – «l'etat») так і окремі краї. Українці наголошували, що Східна Галичина – край, а в рішенні Ради послів держав Антанти вказувалося на необхідності надання автономії Східній Галичині.

ЗУТЛН пропонувала VII конгресу СТЛН ухвалити підготовлений галичанами проект резолюції, який стосувався Східної Галичини. У документі відзначено, що рішення Ради послів держав Антанти суперечить принципу самовизначення народів і надалі стане джерелом нових конфліктів у Центрально-Східній Європі. Члени ЗУТЛН наголошували, що українське населення Східної Галичини, Холмщини, Волині і Полісся позбавлене польською владою політичних, культурних і економічних прав та видано «на поталу польській екстермінаційній політиці». Проте, проект резолюції на конгресі Союзу не розглядався, а аргументація українських представників не задовольнила Головну Раду СТЛН, яка призупинила представницькі права ЗУТЛН. Після відповідного протесту, делегація залишила Віденську конференцію.

У підрозділі 4.2. *«Праця щодо поновлення членства в Союзі товариств Ліги Націй»* розглянуто здобутки товариства напередодні скликання Ліонського конгресу СТЛН (1924 р.).

Після призупинення членства ЗУТЛН у СТЛН, Президент товариства постав перед складним вибором із тактикою подальших дій: (а) остаточний вихід із Союзу та оприлюднення протестаційного меморандуму; (б) вступ до УТЛН на федеративних засадах; (в) утворення спільної репрезентації в СТЛН з Польським товариством Ліги Націй. Президія ЗУТЛН звернулася до провідних галицьких політиків та громадсько-політичних організацій (Є. Петрушевича, Ю. Романчука та ін., філії ЗУТЛН у Празі, Міжпартійної ради у Львові, УНРади) з проханням допомогти розв'язати складну дилему. У підсумку, НК УНТП, як і старійшина українського політикуму Ю. Романчук, який напередодні був обраний почесним членом ЗУТЛН, рекомендували ЗУТЛН й надалі залишитись самостійною репрезентацією в СТЛН. М. Лозинський від імені празької філії ЗУТЛН вважав за необхідне або ж вийти зі складу СТЛН або ж створити українське товариство у Польщі на аналогічних до німецького товариства в Чехії засадах.

Останній варіант знайшов схвалення у Президії ЗУТЛН, яка здійснила спробу 11 жовтня 1923 р. заснувати Товариство Ліги Націй у Львові. Розгін установчих зборів місцевими органами влади викликав протест української громадськості. У цей же час за участю 31-го делегата від американських та європейських товариств Ліги Націй, відбулася чергова конференція Головної Ради СТЛН у Гаазі (Голландія). Незважаючи на те, що ЗУТЛН надіслало на адресу УТЛН листи (висловлено обурення діями жандармерії Львова) для їх оприлюднення на конференції, Президія СТЛН не встигла розглянути проектні декларації ЗУТЛН, а питання поновлення товариства у складі СТЛН було перенесено на розгляд Ліонського конгресу (1924 р.) Союзу. Невдалою також виявилася ще одна спроба заснувати українське товариство Ліги Націй у столиці Галичини 23 травня 1924 р.

У п'ятому розділі **«Ліонський конгрес Союзу товариств Ліги Націй та його наслідки для Західно-Українського товариства Ліги Націй»** проаналізовано діяльність делегації західноукраїнського товариства на міжнародному форумі СТЛН у Франції, наголошено на перспективах подальшої державотворчої праці.

У підрозділі 5.1. *«Виключення Західно-Українського товариства Ліги Націй зі складу Союзу товариств Ліги Націй»* розглянуто перебіг дебатів на черговому конгресі СТЛН у контексті «українського питання».

Надзвичайно важливого значення ЗУТЛН надавала Ліонському конгресу СТЛН (1924 р.). Після приїзду до Ліону (Франція), 26 червня 1924 р. делегація ЗУТЛН (Р. Перфецький, А. Петрушевич, О. Марітчак) вручила головному секретареві Союзу та голові Комісії національних меншин «Мотивоване письмо» для повернення ЗУТЛН до складу СТЛН та «Меморіал про положення на західних українських землях під Польщею». ЗУТЛН надзвичайно ретельно готувалося до конгресу – Окрім «Меморіалу...», підготовлено десятки документів (розпорядження центральних органів влади, стенограми засідань польського парламенту, промови та законопроекти послів, вирізки з польських часописів), які свідчили про безправне становище українців у Другій Речі Посполитій та викривали антиукраїнську національно-культурну політику центральної / місцевої влади.

Засідання Ради і загальних зборів СТЛН (27 червня – 4 липня 1924 р.), де факто, відбувалися без участі делегації ЗУТЛН, яка, де-юре, й не могла бути присутньою на міжнародному форумі. Українцям (галичанам), незважаючи на докладені значні зусилля, не вдалося вирішити дві основні проблеми – донести до міжнародної спільноти кричущі факти антиукраїнської політики Польської держави, оскільки становище українців у Другій Речі Посполитій не розглядалося на комісіях цієї міжнародної організації (питання було зняте з порядку денного нарад), та, що найважливіше, поновити членство у цій міжнародній організації. Діяльність української делегації була критично оцінена галицьким суспільством,

зокрема часописом «Діло» (стаття «З нагоди конгресу в Ліоні»), хоча знайшла підтримку в екзильного уряду ЗУНР та НК УНТП.

У підрозділі 5.2. «*Напрями діяльності Західно-Українського товариства Ліги Націй у другій половині 1920-х рр.*» розглянуто працю членів товариства щодо розв'язання українського питання після його виключення зі складу СТЛН

Після виключення ЗУТЛН зі складу СТЛН представники українського товариства здійснювали безуспішні спроби, з одного боку, відновити діяльність у СТЛН, з іншого – заснувати товариство Ліги Націй у Львові. Численні протести, звернення на адресу Ради Ліги Націй, Президії СТЛН, підтримувані українськими національно-державницькими паріями, загалом, мали лише пропагандистський ефект, та озвучували позицію закордонної групи УНТП про невизнання приналежності Західної України до Польщі. У резолюції Головної ради ЗУТЛН (1924 р.), яка побачила світ після завершення роботи Ліонського конгресу, наголошено на необхідності завершення роботи ЗУТЛН в Союзі, відзначено, що вихід товариства зі складу СТЛН започаткував нову сторінку в історії організації. Представникам «недержаних народів» запропоновано створити нову міжнародну інституцію, яка б могла реалізувати право поневолених народів на створення власних держав.

Представники УНТП, зважаючи на антиукраїнську політику польської влади в Галичині (національна, мовна, релігійна дискримінація), вважали, що після виходу товариства зі складу Союзу не можна ліквідувати організацію, навпаки, суспільно-політичні умови вимагають поживлення діяльності ЗУТЛН на міжнародній арені. Водночас керівництво товариства просило НК УНТП ініціювати створення у Галичині аналогічних товариств німців, білорусів, литовців, що у перспективі дозволило б об'єднатися їх у «нову міжнародну Унію». Цей проект у середині 1920-х рр. не було реалізовано, що, в умовах відсутності фінансів, позбавило ЗУТЛН перспектив подальшого функціонування. Надалі діяльність організації зводилася здебільшого до надсилання листів до впливових міжнародних інституцій, зокрема й СТЛН, та «виголошення протестів». Зростання ролі УНДО та УСРП в українському суспільстві у другій половині 1920-х рр., їх участь у виборчій кампанії 1928 р. до польського сейму та сенату, остаточно знівелювало діяльність ЗУТЛН та, де факто, привело до занепаду товариства.

У Висновках узагальнено результати дослідження.

ЗУТЛН – одна з провідних еміграційних організаційних структур західноукраїнських політичних діячів, створених з метою розширення впливу на міжнародному рівні екзильного уряду ЗУНР для вирішення проблеми державного статусу Східної Галичини. У діяльності товариства виділяємо чотири періоди: Перший охоплює період січня – червня 1922 р. – час заснування організації та її вступу до СТЛН. Другий (основний) – 8 червня 1922 – 23 червня 1923 р. – етап повноправного членства ЗУТЛН у Союзі.

Третій період (23 червня 1923 – 1 липня 1924 р.) пов'язаний із призупиненням членства ЗУТЛН у СТЛН та боротьбою товариства за відновлення свої прав у цій організації. Четвертий період (1924 – 1927 рр.) – це діяльність ЗУТЛН поза СТЛН у формі надсилання меморіалів, звернень до провідних міжнародних організацій, лідерів європейських держав.

Геополітичні зміни у міжнародних відносинах після Першої світової війни, нові акценти в зовнішній політиці європейських держав, зростання актуальності українського питання були головними чинниками, що стимулювали інтерес української громадськості до питань міжнародної політики. ЗУТЛН, сповідуючи ідею відродження української державності, намагалося у форматі Союзу товариств Ліги націй вплинути на розв'язання українського питання. Проте їхні можливості в реалізації цього на міжнародній арені були обмежені: пропаганда ідеї української державності серед широких кіл громадськості європейських країн, спроби знайти активних прихильників цієї ідеї із-поміж західних політиків, критика політичних режимів на українських землях, перешкоджання цим режимам у їх міжнародних акціях.

ЗУТЛН не визнавало Версальської системи договорів про розподіл українських земель між СРСР, Польщею, Румунією, Чехословаччиною; ухвали Ризького мирного договору 1921 року між Польщею, РСФРР і УСРР; рішення Ради послів держав Антанти від 15 березня 1923 року. Заперечення правочинності цих міжнародних актів стали основою СТЛН у першій половині 1920-х років змінювався під впливом зовнішніх факторів (рішення Ради послів держав Антанти від 15 березня 1923 року). Якщо в 1922 р. ЗУТЛН повноцінно ввійшло в СТЛН, то в 1923 р. – тимчасово зупинено діяльність, а в 1924 р. – припинено діяльність в форматі СТЛН.

ЗУТЛН підтримувало тісні контакти і співпрацювало з екзильним урядом ЗУНР, політичними партіями Західної України УНТП, Українською радикальною партією (УРП), Християнсько-суспільною партією (ХСП), Українською парламентською репрезентацією (УПР) та ін. організаціями. Якщо з екзильним урядом ЗУНР, особисто Є. Петрушевичем товариство узгоджувало свої кроки на міжнародній арені, тактику дій, то від інших названих політичних організацій – ЗУТЛН просило інформацію про зловживання польського уряду в краї, факти порушення польським режимом прав національних меншин, невиконання міжнародних зобов'язань Польською державою.

На взаємини з наддніпрянським Українським товариством Ліги націй впливали протиріччя між урядами УНР і ЗОУНР в 1919 – 1920 рр., хоча в стратегічних питаннях розв'язання українського питання обидва товариства демонстрували солідарність. Проте після тимчасового припинення діяльності ЗУТН в СТЛН контакти з наддніпрянцями активізувалися в 1923 році. УТЛН часто захищало інтереси ЗУТЛН у керівних органах СТЛН, а ЗУТЛН розглядало варіант входження в УТЛН на правах автономії.

Основні положення дисертації викладено у публікаціях

Статті, опубліковані у наукових фахових виданнях

1. Фіногенов О.М. Західноукраїнське товариство Ліги Націй: організаційна структура, сфера повноважень, діяльність (1922–1923 рр.). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія Історія*. Тернопіль, 2018. Вип. 2. Ч. 2. С. 26–31.

Збірник зареєстровано у міжнародних наукометричних базах: Google Scholar, РИНЦ (Російська Федерація).

2. Фіногенов О.М. «Ліонський сюжет» (1924 р.) у діяльності Західноукраїнського товариства Ліги Націй. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, 2018. Вип. 31. С. 280–286.

Збірник зареєстровано у міжнародній наукометричній базі Google Scholar.

3. Фіногенов О.М. Концепція відродження державності на західноукраїнських землях у діяльності Західноукраїнського товариства Ліги Націй (1922–1924 рр.). *Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць*. Київ, 2019. Вип. 140 (№ 1). Ч. 1. С. 94–98.

Збірник зареєстровано у міжнародних наукометричних базах: Google Scholar, Index Copernicus (Республіка Польща); EBSCO Publishing. Inc. (США), SIS (Scientific Indexing Services) (США); InfoBase Index (Індія).

4. Фіногенов О.М., Соляр І.Я., Скорич Л.І. Західноукраїнське товариство Ліги Націй: ідеологічна платформа, діяльність на конгресах Союзу товариств Ліги Націй (1922 – 1924). *Схід: інформаційно-аналітичний журнал*. Київ, 2019. Вип. 4 (162). С. 17–23.

(Особистий внесок здобувача 0,5 д.а.)

Збірник зареєстровано у міжнародних наукометричних базах: Google Scholar, Index Copernicus (Республіка Польща), РИНЦ (Російська Федерація), EBSCO Publishing. Inc. (США) та ін.

5. Фіногенов О.М. Західноукраїнське товариство Ліги Націй: створення, статутні завдання, перші кроки на міжнародній арені. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, 2019. Вип. 32. С. 320–325.

Збірник зареєстровано у міжнародній наукометричній базі Google Scholar.

Статті, які додатково відображають результати дисертаційної роботи

6. «Українське питання» у діяльності Західноукраїнського товариства Ліги Націй (1922 – 1924 рр.). *Новітня доба*. Львів, 2018. Вип. 6. С. 75–81.

7. Фіногенов О.М. Діяльність ЗУТЛН на конгресах Союзу товариств Ліги Націй. *Новітня доба*. Львів, 2019. Вип. 7. С. 43–47.

АНОТАЦІЇ

Фіногенов О.М. Західно-Українське товариство Ліги Націй: організаційні засади та напрями діяльності. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. – Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Інститут народознавства НАН України. – Львів, 2020.

Проаналізовано особливості створення Західно-Українського товариства Ліги Націй (ЗУТЛН), його ідеологічну платформу та зв'язки з екзильним урядом Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) на початку 1920-х р. Розглянуто вплив міжнародних чинників на еволюцію напрямів діяльності товариства, охарактеризовано ставлення ЗУТЛН до політики владних інституцій Польської держави в українському питанні. Досліджено діяльність представників ЗУТЛН на конгресах Союзу Товариств Ліги Націй (СТЛН), взаємини з наддніпрянським Українським товариством Ліги Націй (УТЛН). Відзначено, що ЗУТЛН, сповідуючи ідею відродження української державності на західноукраїнських землях, намагалося у форматі СТЛН вплинути на вирішення «українського питання», акцентуючи увагу міжнародної дипломатії на несправедливості Версальської системи договорів, ухвали Ризького мирного договору 1921 р., а також рішення Ради послів держав Антанти від 15 березня 1923 р.

Ключові слова: Західно-Українське товариство Ліги Націй, Союз Товариств Ліги Націй, дипломатія, Західноукраїнська Народна Республіка, Галичина, екзильний уряд ЗУНР.

Финогенов О.Н. Западно-Украинское общество Лиги Наций: организационные принципы и направления деятельности. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 – история Украины. – Институт украиноведения им. И. Крипякевича НАН Украины, Институт народоведения НАН Украины. – Львов, 2020.

Проанализировано особенности создания Западно-Украинского общества Лиги Наций (ЗУТЛН), его идеологическую платформу и связи с эмигрантским правительством Западно-Украинской Народной Республики (ЗУНР) в начале 1920-х гг. Рассмотрено влияние международных факторов на эволюцию направлений деятельности общества, охарактеризовано отношение ЗУТЛН к институтам (местным, центральным) Польского государства в украинском вопросе. Исследована деятельность представителей ЗУТЛН на конгрессах Союза обществ Лиги Наций (СТЛН), взаимоотношения с надднепрянским Украинским обществом Лиги Наций (УТЛН). Отмечено, что ЗУТЛН, исповедуя идею возрождения украинской

государственности на западноукраинских землях, пыталось в формате СТЛН повлиять на решение «украинского вопроса», акцентируя внимание международной дипломатии на несправедливости Версальской системы договоров, Рижского мирного договора 1921 г., а также решение Совета посланцев Антанты от 15 марта 1923 г.

Ключевые слова: Западно-Украинское общество Лиги Наций, Союз обществ Лиги Наций, дипломатия, Западно-Украинская Народная Республика, Галичина, экзильное правительство ЗУНР.

Finogenov O.N. West Ukrainian society of the League of Nations: organizational principles and activities. – On the rights of the manuscript.

Thesis for a candidate degree in historical sciences (Doctor of Philosophy) in specialty 07.00.01 – History of Ukraine. – Ivan Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, Ethnology Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine. – Lviv, 2020.

The Western Ukrainian League of Nations Society (ZUTLN) is one of the leading emigrant organizational structures of Western Ukrainian political figures created to expand the influence of the ZUNR exile government internationally to address the problem of Eastern Galicia's state status. The peculiarities of creation of the society are considered, its ideological platform and program principles of activity are analyzed in detail. It is shown by concrete examples that in 1922 – 1924 the society acted on the international arena as a defender of national-state interests of Ukrainians of Galicia, promoting the idea of restoring Ukrainian statehood after the end of World War.

It is noted that geopolitical changes in international relations after the First World War, new accents in the foreign policy of the leading European states, increasing the relevance of the "Ukrainian issue" were the main factors that stimulated the interest of Galicia's public-political figures and Ukrainian emigration to the issues of international politics. It has been stated that ZUTLN, in the idea of reviving the Ukrainian statehood, tried to influence in the format of the Union of Societies of the League of Nations (STLN) the solution of the «Ukrainian issue». In this context, the efficiency of the work of the ZUTLN governing bodies is characterized, the activities of its representatives at the STLN congresses are emphasized in cooperation with political parties of Western Ukraine, which provided fresh material for music protests, appeals to the governments and parliaments of the countries of the world.

ZUTLN's relations with the ZUNR exile government are shown, the society's attitude to the policy of the Polish authorities in the Ukrainian issue is illustrated, and it is proved that the Polish authorities prevented the establishment of the Ukrainian League of Nations in Galicia in 1923, which contradicted the resolutions of Poland-Ukrainian relations in the region. It is noted that the actions of the Polish authorities are related to the fact that the ideological platform of ZUTLN was based on the idea of non-recognition of the Versailles system of

treaties (on the distribution of Ukrainian lands between the USSR, Poland, Romania, Czechoslovakia), the Riga peace treaty of 1921 and the Russian Federation between Poland The USSR, as well as the decision of the Council of Ambassadors of the Entente States of March 15, 1923.

The activity of the ZUTLN delegation at the STLN Lyon Congress in the context of international relations in the first half of the 1920s is analyzed. It was stated that in 1922 ZUTLN became a full member of the STLN, but the decision of the Council of Ambassadors of the Entente states (1923) on the annexation of the territory of Eastern Galicia to the Second Commonwealth, de jure, made it impossible for the further membership of the Union. It was noted that on the eve of the departure of the ZUTLN delegation to France, there was a general meeting of the ZUTLN, which summarized the activities of the society during the previous years and approved the strategy and tactics of the delegates at the STLN congress in Lyon. The assistance of ZUTLN from Ukrainian political parties of national-state orientation is also characterized (ideological component).

For the first time in Ukrainian and foreign historiography, the achievements and miscalculations of Ukrainians at the Lyon Congress of STLN (1924) were examined in detail, the circle of ZUTLN sympathizers among other societies was defined, the course of discussions with the participation of Ukrainian delegates was described, conferences and activities of Ukrainian representatives at the international forum. It is shown that in the current socio-political discourse the activity of the Galician delegation, headed by R. Perfetsky, was evaluated mostly negatively because of the so-called. "Galician separatism" and the lack of a constructive dialogue with a similar Dnieper society. It was noted that in the future representatives of ZUTLN made unsuccessful attempts to resume activities in STLN and carried out propaganda work, which consisted of sending complaints, letters to the governing bodies of STLN and publication of anti-Polish materials by members of ZUTLN in leading Ukrainian and foreign editions.

Keywords: Western League of Nations, Union of League of Nations Societies, Diplomacy, Western Ukrainian People Republic, Halychyna, ZUNR, Exile Government.